๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

องฺคุตฺตรนิกาโย

ทุกนิปาตปาฬิ

๑. ปฐมปณฺณาสกํ

๑. กมฺมกรณวโคฺค

๑. วชฺชสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม๚ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ''ภิกฺขโว''ติ๚ ''ภทนฺเต''ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํ๚ ภควา เอตทโวจ –

''เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, วชฺชานิ๚ กตมานิ เทฺว? ทิฎฺฐธมฺมิกญฺจ วชฺชํ สมฺปรายิกญฺจ วชฺชํ ๚ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทิฎฺฐธมฺมิกํ วชฺชํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปสฺสติ โจรํ อาคุจาริํ ราชาโน คเหตฺวา วิวิธา กมฺมการณา [วิวิธานิ กมฺมกรณานิ (ก.)] กาเรเนฺต; กสาหิปิ ตาเฬเนฺต, เวเตฺตหิปิ ตาเฬเนฺต, อฑฺฒทณฺฑเกหิปิ ตาเฬเนฺต, หตฺถมฺปิ ฉินฺทเนฺต, ปาทมฺปิ ฉินฺทเนฺต, หตฺถปาทมฺปิ ฉินฺทเนฺต, กณฺณมฺปิ ฉินฺทเนฺต, นาสมฺปิ ฉินฺทเนฺต, กณฺณนาสมฺปิ ฉินฺทเนฺต, พิลงฺคถาลิกมฺปิ กโรเนฺต, สงฺขมุณฺฑิกมฺปิ กโรเนฺต, ราหุมุขมฺปิ กโรเนฺต, โชติมาลิกมฺปิ กโรเนฺต, หตฺถปโชฺชติกมฺปิ กโรเนฺต, เอรกวตฺติกมฺปิ กโรเนฺต, จีรกวาสิกมฺปิ กโรเนฺต, เอเณยฺยกมฺปิ กโรเนฺต, พฬิสมํสิกมฺปิ กโรเนฺต, กหาปณิกมฺปิ กโรเนฺต, ขาราปตจฺฉิกมฺปิ [ขาราปฎิจฺฉกมฺปิ (สฺยา. กํ. ก.)] กโรเนฺต, ปลิฆปริวตฺติกมฺปิ กโรเนฺต, ปลาลปีฐกมฺปิ [ปลาลปิฎฺฐิกมฺปิ (สี.)] กโรเนฺต, ตเตฺตนปิ เตเลน โอสิญฺจเนฺต, สุนเขหิปิ ขาทาเปเนฺต, ชีวนฺตมฺปิ สูเล อุตฺตาเสเนฺต, อสินาปิ สีสํ ฉินฺทเนฺต๚

''ตสฺส เอวํ โหติ – 'ยถารูปานํ โข ปาปกานํ กมฺมานํ เหตุ โจรํ อาคุจาริํ ราชาโน คเหตฺวา วิวิธา กมฺมการณา กาเรนฺติ; กสาหิปิ ตาเฬนฺติ, เวเตฺตหิปิ ตาเฬนฺติ, อฑฺฒทณฺฑเกหิปิ ตาเฬนฺติ, หตฺถมฺปิ ฉินฺทนฺติ, ปาทมฺปิ ฉินฺทนฺติ, หตฺถปาทมฺปิ ฉินฺทนฺติ, กณฺณมฺปิ ฉินฺทนฺติ, นาสมฺปิ ฉินฺทนฺติ, กณฺณนาสมฺปิ ฉินฺทนฺติ, พิลงฺคถาลิกมฺปิ กโรนฺติ, สงฺขมุณฺฑิกมฺปิ กโรนฺติ, ราหุมุขมฺปิ กโรนฺติ, โชติมาลิกมฺปิ กโรนฺติ, หตฺถปโชฺชติกมฺปิ กโรนฺติ, เอรกวตฺติกมฺปิ กโรนฺติ, จีรกวาสิกมฺปิ กโรนฺติ, เอเณยฺยกมฺปิ กโรนฺติ, พฬิสมํสิกมฺปิ กโรนฺติ, กหาปณิกมฺปิ กโรนฺติ, ขาราปตจฺฉิกมฺปิ กโรนฺติ, ปลิฆปริวตฺติกมฺปิ กโรนฺติ, ปลาลปีฐกมฺปิ กโรนฺติ, ตเตฺตนปิ เตเลน โอสิญฺจนฺติ, สุนเขหิปิ ขาทาเปนฺติ, ชีวนฺตมฺปิ สูเล อุตฺตาเสนฺติ, อสินาปิ สีสํ ฉินฺทนฺติ๚ อหเญฺจว [อหเญฺจ (?)] โข ปน เอวรูปํ ปาปกมฺมํ กเรยฺยํ, มมฺปิ ราชาโน คเหตฺวา เอวรูปา วิวิธา กมฺมการณา กาเรยฺยุํ; กสาหิปิ ตาเฬยฺยุํ…เป…. อสินาปิ สีสํ ฉิเนฺทยฺยุ'นฺติ๚ โส ทิฎฺฐธมฺมิกสฺส วชฺชสฺส ภีโต น ปเรสํ ปาภตํ วิลุมฺปเนฺต จรติ๚ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทิฎฺฐธมฺมิกํ วชฺชํ๚

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สมฺปรายิกํ วชฺชํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กายทุจฺจริตสฺส โข ปน ปาปโก ทุกฺโข วิปาโก อภิสมฺปรายํ, วจีทุจฺจริตสฺส ปาปโก ทุกฺโข วิปาโก อภิสมฺปรายํ, มโนทุจฺจริตสฺส ปาปโก ทุกฺโข วิปาโก อภิสมฺปรายํฯ อหเญฺจว โข ปน กาเยน ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, วาจาย ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ , มนสา ทุจฺจริตํ จเรยฺยํฯ กิญฺจ ตํ ยาหํ น กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปเชฺชยฺย’นฺติฯ โส สมฺปรายิกสฺส วชฺชสฺส ภีโต กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจฺจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจฺจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺปรายิกํ วชฺชํฯ ‘‘อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว วชฺชานิฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘ทิฏฺฐธมฺมิกสฺส วชฺชสฺส ภายิสฺสาม, สมฺปรายิกสฺส วชฺชสฺส ภายิสฺสาม, วชฺชภีรุโน ภวิสฺสาม วชฺชภยทสฺสาวิโน’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพํฯ วชฺชภีรุโน, ภิกฺขเว, วชฺชภยทสฺสาวิโน เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ ปริมุจฺจิสฺสติ สพฺพวเชฺชหี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปธานสุตฺตํ

๒. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, ปธานานิ ทุรภิสมฺภวานิ โลกสฺมิํฯ กตมานิ เทฺว? ยญฺจ คิหีนํ อคารํ อชฺฌาวสตํ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานุปฺปทานตฺถํ ปธานํ, ยญฺจ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺคตฺถํ ปธานํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปธานานิ ทุรภิสมฺภวานิ โลกสฺมิํฯ

‘‘เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปธานานํ ยทิทํ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺคตฺถํ ปธานํฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺคตฺถํ ปธานํ ปทหิสฺสามา’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ ทุติยํฯ

๓. ตปนียสุตฺตํ

๓. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ตปนียาฯ กตเม เทฺว? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส กายทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายสุจฺจริตํ; วจีทุจฺจริตํ กตํ โหติ; อกตํ โหติ วจีสุจฺจริตํ; มโนทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ มโนสุจฺจริตํฯ โส ‘กายทุจฺจริตํ เม กต’นฺติ ตปฺปติ, ‘อกตํ เม กายสุจฺจริต’นฺติ ตปฺปติ; ‘วจีทุจฺจริตํ เม กต’นฺติ ตปฺปติ, ‘อกตํ เม วจีสุจฺจริต’นฺติ ตปฺปติ; ‘มโนทุจฺจริตํ เม กต’นฺติ ตปฺปติ , ‘อกตํ เม มโนสุจฺจริต’นฺติ ตปฺปติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา ตปนียา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อตปนียสุตฺตํ

๔. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อตปนียาฯ กตเม เทฺว? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส กายสุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายทุจฺจริตํ; วจีสุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ วจีทุจฺจริตํ; มโนสุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ มโนทุจฺจริตํฯ โส ‘กายสุจฺจริตํ เม กต’นฺติ น ตปฺปติ, ‘อกตํ เม กายทุจฺจริต’นฺติ น ตปฺปติ; ‘วจีสุจฺจริตํ เม กต’นฺติ น ตปฺปติ, ‘อกตํ เม วจีทุจฺจริต’นฺติ น ตปฺปติ; ‘มโนสุจฺจริตํ เม กต’นฺติ น ตปฺปติ, ‘อกตํ เม มโนทุจฺจริต’นฺติ น ตปฺปติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา อตปนียา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อุปญฺญาตสุตฺตํ

๕. ‘‘ทฺวินฺนาหํ , ภิกฺขเว, ธมฺมานํ อุปญฺญาสิํ – ยา จ อสนฺตุฏฺฐิตา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ยา จ อปฺปฏิวานิตา ปธานสฺมิํฯ อปฺปฏิวานี สุทาหํ, ภิกฺขเว, ปทหามิ – ‘กามํ ตโจ จ นฺหารุ [นหารุ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] จ อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ, สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ, ยํ ตํ ปุริสถาเมน ปุริสวีริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ อปาปุณิตฺวา วีริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตี’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, อปฺปมาทาธิคตา สโมฺพธิ, อปฺปมาทาธิคโต อนุตฺตโร โยคเกฺขโมฯ ตุเมฺห เจปิ, ภิกฺขเว, อปฺปฏิวานํ ปทเหยฺยาถ – ‘กามํ ตโจ จ นฺหารุ จ อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ, สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ, ยํ ตํ ปุริสถาเมน ปุริสวีริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ อปาปุณิตฺวา วีริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตี’ติ, ตุเมฺหปิ, ภิกฺขเว, นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสถฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘อปฺปฏิวานํ ปทหิสฺสามฯ กามํ ตโจ จ นฺหารุ จ อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ, สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ, ยํ ตํ ปุริสถาเมน ปุริสวีริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ อปาปุณิตฺวา วีริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตี’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สํโยชนสุตฺตํ

๖. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? ยา จ สํโยชนิเยสุ ธเมฺมสุ อสฺสาทานุปสฺสิตา, ยา จ สํโยชนิเยสุ ธเมฺมสุ นิพฺพิทานุปสฺสิตาฯ สํโยชนิเยสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ อสฺสาทานุปสฺสี วิหรโนฺต ราคํ น ปชหติ, โทสํ น ปชหติ, โมหํ น ปชหติฯ ราคํ อปฺปหาย, โทสํ อปฺปหาย, โมหํ อปฺปหาย น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ น ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ

‘‘สํโยชนิเยสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ นิพฺพิทานุปสฺสี วิหรโนฺต ราคํ ปชหติ, โทสํ ปชหติ, โมหํ ปชหติฯ ราคํ ปหาย, โทสํ ปหาย, โมหํ ปหาย, ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. กณฺหสุตฺตํ

๗. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา กณฺหาฯ กตเม เทฺว? อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา กณฺหา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สุกฺกสุตฺตํ

๘. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สุกฺกาฯ กตเม เทฺว? หิรี [หิริ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] จ โอตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา สุกฺกา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. จริยสุตฺตํ

๙. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา สุกฺกา โลกํ ปาเลนฺติฯ กตเม เทฺว? หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ น ปาเลยฺยุํ, นยิธ ปญฺญาเยถ มาตาติ วา มาตุจฺฉาติ วา มาตุลานีติ วา อาจริยภริยาติ วา ครูนํ ทาราติ วาฯ สเมฺภทํ โลโก อคมิสฺส, ยถา อเชฬกา กุกฺกุฏสูกรา โสณสิงฺคาลา [โสณสิคาลา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, อิเม เทฺว

สุกฺกา ธมฺมา โลกํ ปาเลนฺติ ตสฺมา ปญฺญายติ [ปญฺญายนฺติ (สี.)] มาตาติ วา มาตุจฺฉาติ วา มาตุลานีติ วา อาจริยภริยาติ วา ครูนํ ทาราติ วา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. วสฺสูปนายิกสุตฺตํ

๑๐. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, วสฺสูปนายิกาฯ กตมา เทฺว? ปุริมิกา จ ปจฺฉิมิกา จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว วสฺสูปนายิกา’’ติฯ ทสมํฯ

กมฺมกรณวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วชฺชา ปธานา เทฺว ตปนียา, อุปญฺญาเตน ปญฺจมํ;
สํโยชนญฺจ กณฺหญฺจ, สุกฺกํ จริยา วสฺสูปนายิเกน วโคฺคฯ

๒. อธิกรณวโคฺค

๑๑. “เทฺวมานิ , ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ เทฺว? ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปฏิสงฺขานพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจ, วจีทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจ, มโนทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา’ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปฏิสงฺขานพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ภาวนาพลํฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ [ยทิทํ (สี.)] ภาวนาพลํ เสขานเมตํ [เสขเมตํ (สี. สฺยา. กํ.)] พลํฯ เสขญฺหิ โส, ภิกฺขเว, พลํ อาคมฺม ราคํ ปชหติ, โทสํ ปชหติ, โมหํ ปชหติฯ ราคํ ปหาย, โทสํ ปหาย, โมหํ ปหาย ยํ อกุสลํ น ตํ กโรติ, ยํ ปาปํ น ตํ เสวติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภาวนาพลํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว พลานี”ติฯ

๑๒. “เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ เทฺว? ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปฏิสงฺขานพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจ, วจีทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจ, มโนทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา’ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปฏิสงฺขานพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ภาวนาพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… วีริยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… ปีติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ ฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภาวนาพลํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว พลานี”ติฯ

๑๓. “เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ เทฺว? ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปฏิสงฺขานพลํ? อิธ, ภิกฺขเว , เอกโจฺจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจ, วจีทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจ, มโนทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา’ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปฏิสงฺขานพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ภาวนาพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ, วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิ

หรติฯ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภาวนาพลํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว พลานี''ติฯ

๑๔. ''เทฺวมา, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนาฯ กตมา เทฺว? สํขิตฺเตน จ วิตฺถาเรน จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนา''ติฯ

๑๕. ''ยสฺมึ , ภิกฺขเว, อธิกรเณ อาปนฺโน [อาปตฺตาปนฺโน (ก.)] จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ น สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ ตเสฺมตํ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาฬตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ น ผาสุํ [น ผาสุ (ก.)] วิหริสฺสนฺตีติ [วิหริสฺสนฺติ (สี. สฺยา. กํ. ก.)]ฯ ยสฺมิญฺจ โข, ภิกฺขเว, อธิกรเณ อาปนฺโน จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ ตเสฺมตํ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ น ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาฬตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ ผาสุํ วิหริสฺสนฺตีติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, อาปนฺโน ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ? อิธ, ภิกฺขเว, อาปนฺโน ภิกฺขุ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'อหํ โข อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว [กิญฺจิเทว (ก.)] เทสํ กาเยนฯ มํ โส [ตสฺมา มํ โส (สี. สฺยา.)] ภิกฺขุ อทฺทส อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยนฯ โน เจ อหํ อกุสลํ อาปเชฺชยฺยํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยน, น มํ โส ภิกฺขุ ปเสฺสยฺย อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยนฯ ยสฺมา จ โข, อหํ อกุสลํ อาปนฺโน กิญฺจิเทว เทสํ กาเยน, ตสฺมา มํ โส ภิกฺขุ อทฺทส อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยนฯ ทิสฺวา จ ปน มํ โส ภิกฺขุ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยน อนตฺตมโน อโหสิฯ อนตฺตมโน สมาโน อนตฺตมนวจนํ [อนตฺตมนวาจํ (ก.)] มํ โส ภิกฺขุ อวจฯ อนตฺตมนวจนาหํ [อนตฺตมนวาจํ นาหํ (ก.)] เตน ภิกฺขุนา วุโตฺต สมาโน อนตฺตมโน [อตฺตมโน (ก.)] อโหสึฯ อนตฺตมโน สมาโน ปเรสํ อาโรเจสึฯ อิติ มเมว ตตฺถ อจฺจโย อจฺจคมา สุงฺกทายกํว ภณฺฑสฺมินฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, อาปนฺโน ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, โจทโก ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ? อิธ, ภิกฺขเว, โจทโก ภิกฺขุ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'อยํ โข ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน กิญฺจิเทว เทสํ กาเยนฯ อหํ อิมํ ภิกฺขุํ อทฺทสํ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยนฯ โน เจ อยํ ภิกฺขุ อกุสลํ อาปเชฺชยฺย กิญฺจิเทว เทสํ กาเยน, นาหํ อิมํ ภิกฺขุํ ปเสฺสยฺยํ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยนฯ ยสฺมา จ โข, อยํ ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน กิญฺจิเทว เทสํ กาเยน, ตสฺมา อหํ อิมํ ภิกฺขุํ อทฺทสํ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยนฯ ทิสฺวา จ ปนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กิญฺจิเทว เทสํ กาเยน อนตฺตมโน อโหสึฯ อนตฺตมโน สมาโน อนตฺตมนวจนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ อวจํฯ อนตฺตมนวจนายํ ภิกฺขุ มยา วุโตฺต สมาโน อนตฺตมโน อโหสิฯ อนตฺตมโน สมาโน ปเรสํ อาโรเจสิฯ อิติ มเมว ตตฺถ อจฺจโย อจฺจคมา สุงฺกทายกํว ภณฺฑสฺมินฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, โจทโก ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติฯ

''ยสฺมึ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ อาปนฺโน จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ น สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ ตเสฺมตํ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาฬตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ น ผาสุํ วิหริสฺสนฺตีติฯ ยสฺมิญฺจ โข, ภิกฺขเว, อธิกรเณ อาปนฺโน จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนาว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ ตเสฺมตํ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ น ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาฬตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ ผาสุ วิหริสฺสนฺตี''ติฯ

๑๖. อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, โภ โคตม, เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตี’’ติ? ‘‘อธมฺมจริยาวิสมจริยาเหตุ โข, พฺราหฺมณ, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ

‘‘โก นุ โข, โภ โคตม, เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติ? ‘‘ธมฺมจริยาสมจริยาเหตุ โข, พฺราหฺมณ , เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ

‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม! อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม! เสยฺยถาปิ, โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ [นิกุชฺชิตํ (ก.)] วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – ‘จกฺขุมโนฺต รูปานิ ทกฺขนฺตี’ติ, เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ ฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๑๗. อถ โข ชาณุโสฺสณิ [ชาณุโสณิ (ก.)] พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, โภ โคตม, เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตี’’ติ? ‘‘กตตฺตา จ, พฺราหฺมณ, อกตตฺตา จฯ เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ ‘‘โก ปน, โภ โคตม, เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติ? ‘‘กตตฺตา จ, พฺราหฺมณ, อกตตฺตา จฯ เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ ‘‘น โข อหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถา อหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชาเนยฺย’’นฺติฯ ‘‘เตน หิ, พฺราหฺมณ, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ โภ’’ติ โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อิธ, พฺราหฺมณ, เอกจฺจสฺส กายทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายสุจริตํ; วจีทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ วจีสุจริตํ; มโนทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ มโนสุจริตํฯ เอวํ โข, พฺราหฺมณ, กตตฺตา จ อกตตฺตา จ เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติฯ อิธ ปน, พฺราหฺมณ, เอกจฺจสฺส กายสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายทุจฺจริตํ; วจีสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ วจีทุจฺจริตํ; มโนสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ มโนทุจฺจริตํฯ เอวํ โข, พฺราหฺมณ, กตตฺตา จ อกตตฺตา จ เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ

‘‘อภิกฺกนฺตํ , โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๑๘. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ – “เอกํเสนาหํ, อานนฺท, อกรณียํ วทามิ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริต”นฺติฯ “ยมิทํ, ภนฺเต, ภควตา เอกํเสน อกรณียํ อกฺขาตํ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ ตสฺมึ อกรณีเย กยิรมาเน โก อาทีนโว ปาฏิกงฺโข”ติ? “ยมิทํ, อานนฺท, มยา เอกํเสน อกรณียํ อกฺขาตํ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ ตสฺมึ อกรณีเย กยิรมาเน อยํ อาทีนโว ปาฏิกงฺโข – อตฺตาปิ อตฺตานํ อุปวทติ, อนุวิจฺจ วิญฺญู ครหนฺติ, ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ, สมฺมูฬฺโห กาลํ กโรติ, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ ยมิทํ, อานนฺท, มยา เอกํเสน อกรณียํ อกฺขาตํ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ ตสฺมึ อกรณีเย กยิรมาเน อยํ อาทีนโว ปาฏิกงฺโข”ติฯ

“เอกํเสนาหํ, อานนฺท, กรณียํ วทามิ กายสุจริตํ วจีสุจริตํ มโนสุจริต”นฺติฯ “ยมิทํ, ภนฺเต, ภควตา เอกํเสน กรณียํ อกฺขาตํ กายสุจริตํ วจีสุจริตํ มโนสุจริตํ ตสฺมึ กรณีเย กยิรมาเน โก อานิสํโส ปาฏิกงฺโข”ติ? “ยมิทํ, อานนฺท, มยา เอกํเสน กรณียํ อกฺขาตํ กายสุจริตํ วจีสุจริตํ มโนสุจริตํ ตสฺมึ กรณีเย กยิรมาเน อยํ อานิสํโส ปาฏิกงฺโข – อตฺตาปิ อตฺตานํ น อุปวทติ, อนุวิจฺจ วิญฺญู ปสํสนฺติ, กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ, อสมฺมูฬฺโห กาลํ กโรติ, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติฯ ยมิทํ, อานนฺท, มยา เอกํเสน กรณียํ อกฺขาตํ กายสุจริตํ วจีสุจริตํ มโนสุจริตํ ตสฺมึ กรณีเย กยิรมาเน อยํ อานิสํโส ปาฏิกงฺโข”ติฯ

๑๙. “อกุสลํ, ภิกฺขเว, ปชหถฯ สกฺกา, ภิกฺขเว, อกุสลํ ปชหิตุํฯ โน เจทํ [โน เจตํ (สฺยา. กํ. ปี. ก.) สํ. นิ. ๓.๒๘ ปสฺสิตพฺพํ], ภิกฺขเว, สกฺกา อภวิสฺส อกุสลํ ปชหิตุํ, นาหํ เอวํ วเทยฺยํ – ‘อกุสลํ, ภิกฺขเว, ปชหถา’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, สกฺกา อกุสลํ ปชหิตุํ ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ – ‘อกุสลํ, ภิกฺขเว, ปชหถา’ติฯ อกุสลญฺจ หิทํ, ภิกฺขเว [อกุสลํ ภิกฺขเว (ก.)], ปหีนํ อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺเตยฺย นาหํ เอวํ วเทยฺยํ – ‘อกุสลํ, ภิกฺขเว, ปชหถา’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, อกุสลํ ปหีนํ หิตาย สุขาย สํวตฺตติ ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ – ‘อกุสลํ , ภิกฺขเว, ปชหถา’”ติฯ

“กุสลํ , ภิกฺขเว, ภาเวถฯ สกฺกา, ภิกฺขเว, กุสลํ ภาเวตุํฯ โน เจทํ, ภิกฺขเว, สกฺกา อภวิสฺส กุสลํ ภาเวตุํ, นาหํ เอวํ วเทยฺยํ – ‘กุสลํ, ภิกฺขเว, ภาเวถา’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, สกฺกา กุสลํ ภาเวตุํ ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ – ‘กุสลํ, ภิกฺขเว, ภาเวถา’ติฯ กุสลญฺจ หิทํ, ภิกฺขเว, ภาวิตํ อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺเตยฺย, นาหํ เอวํ วเทยฺยํ – ‘กุสลํ, ภิกฺขเว, ภาเวถา’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, กุสลํ ภาวิตํ หิตาย สุขาย สํวตฺตติ ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ – ‘กุสลํ, ภิกฺขเว, ภาเวถา’”ติฯ

๒๐. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม เทฺว? ทุนฺนิกฺขิตฺตญฺจ ปทพฺยญฺชนํ อตฺโถ จ ทุนฺนีโตฯ ทุนฺนิกฺขิตฺตสฺส , ภิกฺขเว, ปทพฺยญฺชนสฺส อตฺโถปิ ทุนฺนโย โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ

๒๑. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม เทฺว? สุนิกฺขิตฺตญฺจ ปทพฺยญฺชนํ อตฺโถ จ สุนีโตฯ สุนิกฺขิตฺตสฺส, ภิกฺขเว, ปทพฺยญฺชนสฺส อตฺโถปิ สุนโย โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ

อธิกรณวคฺโค ทุติโยฯ

๓. พาลวโคฺค

๒๒. “‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, พาลาฯ กตเม เทฺว? โย จ อจฺจยํ อจฺจยโต น ปสฺสติ, โย จ อจฺจยํ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมํ นปฺปฏิคฺคณฺหาติ ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว พาลา’ติฯ ‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ปณฺฑิตาฯ กตเม เทฺว? โย จ อจฺจยํ อจฺจยโต ปสฺสติ, โย จ อจฺจยํ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมํ ปฏิคฺคณฺหาติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปณฺฑิตา’’’ติฯ

๒๓. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺติฯ กตเม เทฺว? ทุฏฺโฐ วา โทสนฺตโร, สทฺโธ วา ทุคฺคหิเตน [ทุคฺคหีเตน (สี.)]ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺตี’’ติฯ

๒๔. “‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺติฯ กตเม เทฺว? โย จ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, โย จ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺตี’ติฯ ‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺติฯ กตเม เทฺว? โย จ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, โย จ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺตี’’’ติฯ

๒๕. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺติฯ กตเม เทฺว? โย จ เนยฺยตฺถํ สุตฺตนฺตํ นีตตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติ, โย จ นีตตฺถํ สุตฺตนฺตํ เนยฺยตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺตี’’ติฯ

๒๖. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺติฯ กตเม เทฺว? โย จ เนยฺยตฺถํ สุตฺตนฺตํ เนยฺยตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติ , โย จ นีตตฺถํ สุตฺตนฺตํ นีตตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺตี’’ติฯ

๒๗. “ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตสฺส , ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา – นิรโย วา ติรจฺฉานโยนิ วาติฯ อปฺปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตสฺส, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา – เทวา วา มนุสฺสา วา’’ติฯ

๒๘. “มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส , ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา – นิรโย วา ติรจฺฉานโยนิ วา’’ติฯ

๒๙. “สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา – เทวา วา มนุสฺสา วา’’ติฯ

๓๐. “ทุสฺสีลสฺส, ภิกฺขเว, เทฺว ปฏิคฺคาหา – นิรโย วา ติรจฺฉานโยนิ วาฯ สีลวโต, ภิกฺขเว, เทฺว ปฏิคฺคาหา – เทวา วา มนุสฺสา วา’’ติ [เทโว วา มนุโสฺส วาติ (ก.)]ฯ

๓๑. “ทฺวาหํ, ภิกฺขเว, อตฺถวเส สมฺปสฺสมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ [อรเญฺญ ปวนปตฺถานิ (สี. ปี.)] ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวามิฯ กตเม เทฺว? อตฺตโน จ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ สมฺปสฺสมาโน, ปจฺฉิมญฺจ ชนตํ อนุกมฺปมาโนฯ อิเม โข อหํ, ภิกฺขเว, เทฺว อตฺถวเส สมฺปสฺสมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวามี’’ติฯ

๓๒. ‘‘เทฺว เม, ภิกฺขเว, ธมฺมา วิชฺชาภาคิยาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ สมโถ, ภิกฺขเว, ภาวิโต กมตฺถ [กิมตฺถ (สฺยา. กํ.), กตมตฺถ (ก.)] มนุโภติ? จิตฺตํ ภาวียติฯ จิตฺตํ ภาวิตํ กมตฺถมนุโภติ? โย ราโค โส ปหียติฯ วิปสฺสนา, ภิกฺขเว, ภาวิตา กมตฺถมนุโภติ? ปญฺญา ภาวียติฯ ปญฺญา ภาวิตา กมตฺถมนุโภติ? ยา อวิชฺชา สา ปหียติฯ ราคุปกฺกิลิฏฺฐํ วา, ภิกฺขเว, จิตฺตํ น วิมุจฺจติ, อวิชฺชุปกฺกิลิฏฺฐา วา ปญฺญา ภาวียติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ราควิราคา เจโตวิมุตฺติ, อวิชฺชาวิราคา ปญฺญาวิมุตฺตี’’ติฯ

พาลวโคฺค ตติโยฯ

๔. สมจิตฺตวโคฺค

๓๓. “อสปฺปุริสภูมิญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ สปฺปุริสภูมิญฺจฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถฯ ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“กตมา จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสภูมิ? อสปฺปุริโส, ภิกฺขเว, อกตญฺญู โหติ อกตเวทีฯ อสพฺภิ เหตํ, ภิกฺขเว, อุปญฺญาตํ ยทิทํ อกตญฺญุตา อกตเวทิตาฯ เกวลา เอสา, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสภูมิ ยทิทํ อกตญฺญุตา อกตเวทิตาฯ สปฺปุริโส จ โข, ภิกฺขเว, กตญฺญู โหติ กตเวทีฯ สพฺภิ เหตํ, ภิกฺขเว, อุปญฺญาตํ ยทิทํ กตญฺญุตา กตเวทิตาฯ เกวลา เอสา, ภิกฺขเว, สปฺปุริสภูมิ ยทิทํ กตญฺญุตา กตเวทิตา”ติฯ

๓๔. “ทฺวินฺนาหํ, ภิกฺขเว, น สุปฺปติการํ วทามิฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? มาตุ จ ปิตุ จฯ เอเกน, ภิกฺขเว, อํเสน มาตรํ ปริหเรยฺย , เอเกน อํเสน ปิตรํ ปริหเรยฺย วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี โส จ เนสํ อุจฺฉาทนปริมทฺทนนฺหาปนสมฺพาหเนนฯ เต จ ตตฺเถว มุตฺตกรีสํ จเชยฺยุํฯ น เตฺวว, ภิกฺขเว, มาตาปิตูนํ กตํ วา โหติ ปฏิกตํ วาฯ อิมิสฺสา จ, ภิกฺขเว, มหาปถวิยา ปหูตรตฺตรตนาย [ปหูตสตฺตรตนาย (สี. สฺยา. กํ. ปี.) ติกนิปาเต มหาวเคฺค ทสมสุตฺตฏีกาย ทสฺสิตปาฬิยา สเมติ] มาตาปิตโร อิสฺสราธิปเจฺจ รเชฺช ปติฏฺฐาเปยฺย, น เตฺวว, ภิกฺขเว, มาตาปิตูนํ กตํ วา โหติ ปฏิกตํ วาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? พหุการา [พหูปการา (ก.)], ภิกฺขเว, มาตาปิตโร ปุตฺตานํ อาปาทกา โปสกา อิมสฺส โลกสฺส ทเสฺสตาโรฯ โย จ โข, ภิกฺขเว, มาตาปิตโร อสฺสเทฺธ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, ทุสฺสีเล สีลสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, มจฺฉรึ จาคสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, ทุปฺปเญฺญ ปญฺญาสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, เอตฺตาวตา โข, ภิกฺขเว, มาตาปิตูนํ กตญฺจ โหติ ปฏิกตญฺจา”ติ [ปฏิกตญฺจ อติกตญฺจาติ (สี. ปี.)]ฯ

๓๕. อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กึวาที ภวํ โคตโม กิมกฺขายี”ติ? “กิริยวาที จาหํ, พฺราหฺมณ, อกิริยวาที จา”ติฯ “ยถากถํ ปน ภวํ โคตโม กิริยวาที จ อกิริยวาที จา”ติ?

“อกิริยํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, วทามิ กายทุจฺจริตสฺส วจีทุจฺจริตสฺส มโนทุจฺจริตสฺส, อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกิริยํ วทามิฯ กิริยญฺจ โข อหํ, พฺราหฺมณ, วทามิ กายสุจริตสฺส วจีสุจริตสฺส มโนสุจริตสฺส, อเนกวิหิตานํ กุสลานํ ธมฺมานํ กิริยํ วทามิฯ เอวํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, กิริยวาที จ อกิริยวาที จา”ติฯ

“อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ

๓๖. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กติ นุ โข, ภนฺเต, โลเก ทกฺขิเณยฺยา, กตฺถ จ ทานํ ทาตพฺพ”นฺติ? “เทฺว โข, คหปติ, โลเก ทกฺขิเณยฺยา – เสโข จ อเสโข จฯ อิเม โข, คหปติ, เทฺว โลเก ทกฺขิเณยฺยา, เอตฺถ จ ทานํ ทาตพฺพ”นฺติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน [วตฺวา (สี. ปี.) เอวมีทิเสสุ ฐาเนสุ] สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

“เสโข อเสโข จ อิมสฺมึ โลเก,
อาหุเนยฺยา ยชมานานํ โหนฺติ;
เต อุชฺชุภูตา [อุชุภูตา (สฺยา. กํ. ก.)] กาเยน, วาจาย อุท เจตสา;
เขตฺตํ ตํ ยชมานานํ, เอตฺถ ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติฯ

๓๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามেฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ – “อาวุโส ภิกฺขเว”ติฯ “อาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสุํฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ – “อชฺฌตฺตสํโยชนญฺจ, อาวุโส, ปุคฺคลํ เทเสสฺสามิ พหิทฺธาสํโยชนญฺจฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวมาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสุํฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

“กตโม จาวุโส, อชฺฌตฺตสํโยชโน ปุคฺคโล? อิธาวุโส, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน , อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ โส ตโต จุโต อาคามี โหติ, อาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ อยํ วุจฺจติ, อาวุโส, อชฺฌตฺตสํโยชโน ปุคฺคโล อาคามี โหติ, อาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ

“กตโม จาวุโส, พหิทฺธาสํโยชโน ปุคฺคโล? อิธาวุโส, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ โส อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ โส ตโต จุโต อนาคามี โหติ, อนาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, พหิทฺธาสํโยชโน ปุคฺคโล อนาคามี โหติ, อนาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ โส กามานํเยว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติฯ โส ภวานํเยว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติฯ โส ตณฺหากฺขยาย ปฏิปนฺโน โหติฯ โส โลภกฺขยาย ปฏิปนฺโน โหติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ โส ตโต จุโต อนาคามี โหติ, อนาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, พหิทฺธาสํโยชโน ปุคฺคโล อนาคามี โหติ, อนาคนฺตา อิตฺถตฺต”นฺติฯ

อถ โข สมฺพหุลา สมจิตฺตา เทวตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – “เอโส, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโต ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท ภิกฺขูนํ อชฺฌตฺตสํโยชนญฺจ ปุคฺคลํ เทเสติ พหิทฺธาสํโยชนญฺจฯ หฏฺฐา, ภนฺเต, ปริสาฯ สาธุ, ภนฺเต, ภควา เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา”ติฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวนฯ อถ โข ภควา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ [สมฺมิญฺชิตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย , เอวเมวํ – เชตวเน อนฺตรหิโต ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิฯ นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเนฯ อายสฺ

มาปิ โข สาริปุโตฺต ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ –

“อิธ, สาริปุตฺต, สมฺพหุลา สมจิตฺตา เทวตา เยนาหํ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข, สาริปุตฺต, ตา เทวตา มํ เอตทโวจุํ – ‘เอโส, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุโตฺต ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท ภิกฺขูนํ อชฺฌตฺตสํโยชนญฺจ ปุคฺคลํ เทเสติ พหิทฺธาสํโยชนญฺจฯ หฏฺฐา, ภนฺเต, ปริสาฯ สาธุ, ภนฺเต, ภควา เยน อายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’ติฯ ตา โข ปน, สาริปุตฺต, เทวตา ทสปิ หุตฺวา วีสมฺปิ หุตฺวา ตึสมฺปิ หุตฺวา จตฺตาลีสมฺปิ หุตฺวา ปญฺญาสมฺปิ หุตฺวา สฏฺฐิปิ หุตฺวา อารคฺคโกฏินิตุทนมเตฺตปิ ติฏฺฐนฺติ, น จ อญฺญมญฺญํ พฺยาพาเธนฺติ [พฺยาพาเธนฺตีติ (สพฺพตฺถ)]ฯ สิยา โข ปน [ปน เต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], สาริปุตฺต, เอวมสฺส – ‘ตตฺถ นูน ตาสํ เทวตานํ ตถา จิตฺตํ ภาวิตํ เยน ตา เทวตา ทสปิ หุตฺวา วีสมฺปิ หุตฺวา ตึสมฺปิ หุตฺวา จตฺตาลีสมฺปิ หุตฺวา ปญฺญาสมฺปิ หุตฺวา สฏฺฐิปิ หุตฺวา อารคฺคโกฏินิตุทนมเตฺตปิ ติฏฺฐนฺติ น จ อญฺญมญฺญํ พฺยาพาเธนฺตี’ติฯ น โข ปเนตํ, สาริปุตฺต, เอวํ ทฏฺฐพฺพํฯ อิเธว โข, สาริปุตฺต, ตาสํ เทวตานํ ตถา จิตฺตํ ภาวิตํ, เยน ตา เทวตา ทสปิ หุตฺวา…เป.… น จ อญฺญมญฺญํ พฺยาพาเธนฺติฯ ตสฺมาติห, สาริปุตฺต, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘สนฺตินฺทฺริยา ภวิสฺสาม สนฺตมานสา’ติฯ เอวญฺหิ โว, สาริปุตฺต, สิกฺขิตพฺพํฯ ‘สนฺตินฺทฺริยานญฺหิ โว, สาริปุตฺต, สนฺตมานสานํ สนฺตํเยว กายกมฺมํ ภวิสฺสติ สนฺตํ วจีกมฺมํ สนฺตํ มโนกมฺมํฯ สนฺตํเยว อุปหารํ อุปหริสฺสาม สพฺรหฺมจารีสู’ติฯ ‘เอวญฺหิ โว, สาริปุตฺต, สิกฺขิตพฺพํฯ อนสฺสุํ โข, สาริปุตฺต, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เย อิมํ ธมฺมปริยายํ นาโสฺสสุ’”นฺติฯ

๓๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน วรณายํ วิหรติ ภทฺทสาริตีเร [กทฺทมทหตีเร (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ อถ โข อารามทณฺโฑ พฺราหฺมโณ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหากจฺจาเนน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อารามทณฺโฑ พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ – “โก นุ โข, โภ กจฺจาน, เหตุ โก ปจฺจโย เยน ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ, พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมเณหิ วิวทนฺติ, คหปติกาปิ คหปติเกหิ วิวทนฺตี”ติ? “กามราคาภินิเวสวินิพนฺธ [กามราควินิเวสวินิพทฺธ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานเหตุ โข, พฺราหฺมณ, ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ, พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมเณหิ วิวทนฺติ, คหปติกาปิ คหปติเกหิ วิวทนฺตี”ติฯ

“โก ปน, โภ กจฺจาน, เหตุ โก ปจฺจโย เยน สมณาปิ สมเณหิ วิวทนฺตี”ติ? “ทิฏฺฐิราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานเหตุ โข, พฺราหฺมณ, สมณาปิ สมเณหิ วิวทนฺตี”ติฯ

“อตฺถิ ปน, โภ กจฺจาน, โกจิ โลกสฺมึ โย อิมญฺเจว กามราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต”ติ? “อตฺถิ, พฺราหฺมณ, โลกสฺมึ โย อิมญฺเจว กามราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต”ติฯ

“โก ปน โส, โภ กจฺจาน, โลกสฺมึ โย อิมญฺเจว กาคราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต”ติ? “อตฺถิ, พฺราหฺมณ, ปุรตฺถิเมสุ ชนปเทสุ สาวตฺถี นาม นครํฯ ตตฺถ โส ภควา เอ

ตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธฯ โส หิ, พฺราหฺมณ, ภควา อิมญฺจว กามราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต , อิมญฺจ ทิฏฺฐิราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต''ติฯ

เอวํ วุเตฺต อารามทโณฺฑ พฺราหฺมโณ อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณํ ชาณุมณฺฑลํ ปถวิยํ นิหนฺตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตุํ อุทานํ อุทาเนสิ –

''นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ โย หิ โส ภควา อิมญฺจว กามราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานโชฺฌสานํ สมติกฺกโนฺต''ติฯ

''อภิกฺกนฺตํ, โภ กจฺจาน, อภิกฺกนฺตํ, โภ กจฺจาน! เสยฺยถาปิ, โภ กจฺจาน, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – 'จกฺขุมโนฺต รูปานิ ทกฺขนฺตี'ติ, เอวเมวํ โภตา กจฺจาเนน อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอสาหํ, โภ กจฺจาน, ตํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภวํ กจฺจาโน ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต''นฺติฯ

๓๙. เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน มธุรายํ วิหรติ คุนฺทาวเนฯ อถ โข กนฺทรายโน [กณฺฑรายโน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] พฺราหฺมโณ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหากจฺจาเนน สทฺธิํ…เป…. เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข กนฺทรายโน พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ – ''สุตํ เมตํ, โภ กจฺจาน, 'น สมโณ กจฺจาโน พฺราหฺมเณ ชิเณฺณ วุเฑฺฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปเตฺต อภิวาเทติ วา ปจฺจุเฏฺฐติ วา อาสเนน วา นิมเนฺตตี'ติฯ ตยิทํ, โภ กจฺจาน, ตเถว? น หิ ภวํ กจฺจาโน พฺราหฺมเณ ชิเณฺณ วุเฑฺฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปเตฺต อภิวาเทติ วา ปจฺจุเฏฺฐติ วา อาสเนน วา นิมเนฺตติฯ ตยิทํ, โภ กจฺจาน, น สมฺปนฺนเมวา''ติฯ

''อตฺถิ, พฺราหฺมณ, เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุเทฺธน วุทฺธภูมิ จ อกฺขาตา ทหรภูมิ จฯ วุโฑฺฒ เจปิ, พฺราหฺมณ, โหติ อาสีติโก วา นาวุติโก วา วสฺสสติโก วา ชาติยา, โส จ กาเม ปริภุญฺชติ กามมชฺฌาวสติ กามปริฬาเหน ปริฑยฺหติ กามวิตเกฺกหิ ขชฺชติ กามปริเยสนาย อุสฺสุโกฯ อถ โข โส พาโล น เถโรเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ ทหโร เจปิ, พฺราหฺมณ, โหติ ยุวา สุสุกาฬเกโส ภเทฺรน โยพฺพเนน สมนฺนาคโต ปฐเมน วยสา ฯ โส จ น กาเม ปริภุญฺชติ น กามมชฺฌาวสติ, น กามปริฬาเหน ปริฑยฺหติ, น กามวิตเกฺกหิ ขชฺชติ, น กามปริเยสนาย อุสฺสุโกฯ อถ โข โส ปณฺฑิโต เถโรเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉตี''ติฯ

เอวํ วุเตฺต กนฺทรายโน พฺราหฺมโณ อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทหรานํ สตํ [สุทํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ภิกฺขูนํ ปาเท สิรสา วนฺทติ – ''วุทฺธา ภวโนฺต, วุทฺธภูมิยํ ฐิตาฯ ทหรา มยํ, ทหรภูมิยํ ฐิตา''ติฯ

''อภิกฺกนฺตํ, โภ กจฺจาน…เป…. อุปาสกํ มํ ภวํ กจฺจาโน ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต''นฺติฯ

๔๐. ‘‘ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย โจรา พลวนฺโต โหนฺติ, ราชาโน ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติฯ ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย รโญฺญ น ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา ปจฺจนฺติเม วา ชนปเท อนุสญฺญาตุํฯ พฺราหฺมณคหปติกานมฺปิ ตสฺมึ สมเย น ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา พาหิรานิ วา กมฺมนฺตานิ ปฏิเวกฺขิตุํฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย ปาปภิกฺขู พลวนฺโต โหนฺติ, เปสลา ภิกฺขู ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติฯ ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย เปสลา ภิกฺขู ตุณฺหีภูตา ตุณฺหีภูตาว สงฺฆมชฺเฌ สงฺกสายนฺติ [สงฺกมฺม ฌายนฺติ (ก.), สญฺจายนฺติ (สี. อฏฺฐ.)] ปจฺจนฺติเม วา ชนปเท อจฺฉนฺติ [ภชนฺติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ ตยิทํ, ภิกฺขเว, โหติ พหุชนาหิตาย พหุชนาสุขาย, พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํฯ

‘‘ยสฺมึ , ภิกฺขเว, สมเย ราชาโน พลวนฺโต โหนฺติ, โจรา ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติฯ ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย รโญฺญ ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา ปจฺจนฺติเม วา ชนปเท อนุสญฺญาตุํฯ พฺราหฺมณคหปติกานมฺปิ ตสฺมึ สมเย ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา พาหิรานิ วา กมฺมนฺตานิ ปฏิเวกฺขิตุํฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย เปสลา ภิกฺขู พลวนฺโต โหนฺติ, ปาปภิกฺขู ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติฯ ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ปาปภิกฺขู ตุณฺหีภูตา ตุณฺหีภูตาว สงฺฆมชฺเฌ สงฺกสายนฺติ, เยน วา ปน เตน ปกฺกมนฺติ [ปปตนฺติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ ตยิทํ, ภิกฺขเว, โหติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย, พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสาน’’นฺติฯ

๔๑. ‘‘ทฺวินฺนาหํ , ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปตฺตึ น วณฺเณมิ, คิหิสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วาฯ คิหี วา, ภิกฺขเว, ปพฺพชิโต วา มิจฺฉาปฏิปนฺโน มิจฺฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ น อาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสลํฯ

‘‘ทฺวินฺนาหํ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปตฺตึ วณฺเณมิ, คิหิสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วาฯ คิหี วา, ภิกฺขเว, ปพฺพชิโต วา สมฺมาปฏิปนฺโน สมฺมาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสล’’นฺติฯ

๔๒. ‘‘เย เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ทุคฺคหิเตหิ สุตฺตเนฺตหิ พฺยญฺชนปฺปติรูปเกหิ อตฺถญฺจ ธมฺมญฺจ ปฏิวาหนฺติ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนาสุขาย, พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํฯ พหุญฺจ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อปุญฺญํ ปสวนฺติ, เต จิมํ สทฺธมฺมํ อนฺตรธาเปนฺติฯ

‘‘เย เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู สุคฺคหิเตหิ สุตฺตเนฺตหิ พฺยญฺชนปฺปติรูปเกหิ อตฺถญฺจ ธมฺมญฺจ อนุโลเมนฺติ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู พหุชนหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนสุขาย, พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํฯ พหุญฺจ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ปุญฺญํ ปสวนฺติ, เต จิมํ สทฺธมฺมํ ฐเปนฺตี’’ติฯ

สมจิตฺตวคฺโค จตุตฺโถฯ

๕. ปริสวโคฺค

๔๓. ‘‘เทฺวมา , ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? อุตฺตานา จ ปริสา คมฺภีรา จ ปริสาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, อุตฺตานา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อุทฺธตา โหนฺติ อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสตี อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยาฯ อยํ วุจฺจ ติ, ภิกฺขเว, อุตฺตานา ปริสาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, คมฺภีรา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อนุทฺธตา โหนฺติ อนุนฺนฬา อจปลา อมุขรา อวิกิณฺณวาจา อุปฏฺฐิตสฺสตี สมฺปชานา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา สํวุ ตินฺทฺริยาฯ อยํ วุจฺจติ , ภิกฺขเว, คมฺภีรา ปริสาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ คมฺภีรา ปริสา’’ติฯ

๔๔. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? วคฺคา จ ปริสา สมคฺคา จ ปริสาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, วคฺคา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, วคฺคา ปริสาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมคฺคา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู สมคฺคา สโมฺมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมคฺคา ปริสาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริ สานํ ยทิทํ สมคฺคา ปริสา’’ติฯ

๔๕. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? อนคฺควตี จ ปริสา อคฺควตี จ ปริสาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, อนคฺควตี ปริสา? อิธ , ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ เถรา ภิกฺขู พาหุลิกา [พาหุลฺลิกา (สฺยา. กํ. ก.) ฎีกา โอโลเกตพฺพา] โหนฺติ สาถลิกา, โอกฺกมเน ปุพฺพงฺคมา, ปวิเวเก นิกฺขิตฺตธุรา, น วีริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิ กิริยายฯ เตสํ ปจฺฉิมา ชนตา ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติฯ สาปิ โหติ พาหุลิกา สาถลิกา, โอกฺ กมเน ปุพฺพงฺคมา, ปวิเวเก นิกฺขิตฺตธุรา, น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิ คมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนคฺควตี ปริสาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อคฺควตี ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ เถรา ภิกฺขู น พาหุลิกา โหนฺติ น สาถลิกา, โอกฺกมเน นิกฺขิตฺตธุรา, ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา, วีริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ เตสํ ปจฺฉิมา ชนตา ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติฯ สาปิ โหติ น พาหุลิกา น สาถลิกา, โอกฺกมเน นิกฺขิตฺตธุรา, ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา, วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อคฺควตี ปริสาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริ สานํ ยทิทํ อคฺควตี ปริสา’’ติฯ

๔๖. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? อนริยา จ ปริสา อริยา จ ปริสาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, อนริยา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ , ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนริยา ปริสาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อริยา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺตุนฺติ , ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยา ปริสาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ อริยา ปริสา’’ติฯ

๔๗. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? ปริสากสโฏ จ ปริสามโณฺฑ จฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริสากสโฏ? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู ฉนฺทาคตึ คจฺฉนฺติ, โทสาคตึ คจฺฉนฺติ, โมหาคตึ คจฺฉนฺติ, ภยาคตึ คจฺฉนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปริสากสโฏฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริสามโณฺฑ? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู น ฉนฺทาคตึ คจฺฉนฺติ, น โทสาคตึ คจฺฉนฺติ, น โมหาคตึ คจฺฉนฺติ, น ภยาคตึ คจฺฉนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปริสามโณฺฑฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ ปริสามโณฺฑ’’ติฯ

๔๘. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? โอกฺกาจิตวินีตา ปริสา โนปฏิปุจฺฉาวินีตา, ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โนโอกฺกาจิตวินีตาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, โอกฺกาจิตวินีตา ปริสา โนปฏิปุจฺฉาวินีตา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู เย เต สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตาปฏิสํยุตฺตา เตสุ ภญฺญมาเนสุ น สุสฺสูสนฺติ น โสตํ โอทหนฺติ น อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปนฺติ น จ เต ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ เย ปน เต สุตฺตนฺตา กวิตา [กวิกตา (สพฺพตฺถ) ฏีกา โอโลเกตพฺพา] กาเวยฺยา จิตฺตกฺขรา จิตฺตพฺยญฺชนา พาหิรกา สาวกภาสิตา เตสุ ภญฺญมาเนสุ สุสฺสูสนฺติ โสตํ โอทหนฺติ อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปนฺติ, เต ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติ, เต จ ตํ ธมฺมํ ปริยาปุณิตฺวา น เจว อญฺญมญฺญํ ปฏิปุจฺฉนฺติ น จ ปฏิวิจรนฺติ – ‘อิทํ กถํ, อิมสฺส โก อตฺถ’ติ? เต อวิวฏเญฺจว น วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ น อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขํ น ปฏิวิโนเทนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โอกฺกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฺฉาวินีตาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โนโอกฺกาจิตวินีตา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู เย เต สุตฺตนฺตา กวิตา กาเวยฺยา จิตฺตกฺขรา จิตฺตพฺยญฺชนา พาหิรกา สาวกภาสิตา เตสุ ภญฺญมาเนสุ น สุสฺสูสนฺติ น โสตํ โอทหนฺติ น อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปนฺติ, น จ เต ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ เย ปน เต สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตาปฏิสํยุตฺตา เตสุ ภญฺญมาเนสุ สุสฺสูสนฺติ โสตํ โอทหนฺติ อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปนฺติ, เต จ ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ เต ตํ ธมฺมํ ปริยาปุณิตฺวา อญฺญมญฺญํ ปฏิปุจฺฉนฺติ ปฏิวิจรนฺติ – ‘อิทํ กถํ, อิมสฺส โก อตฺถ’ติ? เต อวิวฏเญฺจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โนโอกฺกาจิตวินีตาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โนโอกฺกาจิตวินีตา’’ติฯ

๔๙. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? อามิสครุ ปริสา โน สทฺธมฺมครุ, สทฺธมฺมครุ ปริสา โน อามิสครุฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, อามิสครุ ปริสา โน สทฺธมฺมครุ? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู คิหีนํ โอทาตวสนานํ สมฺมุขา อญฺญมญฺญสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ – ‘อสุโก ภิกฺขุ อุภโตภาควิมุตฺโต, อสุโก ปญฺญาวิมุตฺโต , อสุโก กายสกฺขี , อสุโก ทิฏฺฐิปฺปตฺโต, อสุโก สทฺธาวิมุตฺโต, อสุโก ธมฺมานุสารี, อสุโก สทฺธานุสารี, อสุโก สีลวา กลฺยาณธมฺโม, อสุโก ทุสฺสีโล

ปาปธมฺโม’ติฯ เต เตน ลาภํ ลภนฺติฯ เต ตํ ลาภํ ลภิตฺวา คถิตา [คธิตา (ก.)] มุจฺฉิตา อโชฺฌปนฺนา [อโชฺฌสานา (ก.), อนโชฺฌปนฺนา (สี. สฺยา. ก.) ติกนิปาเต กุสินารวเคฺค ปฐมสุตฺต ฏีกา โอโลเกตพฺพา] อนาทีนวทสฺสาวิโน อนิสฺสรณปญฺญา ปริภุญฺชนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อามิสครุ ปริสา โน สทฺธมฺมครุฯ

“กตมา จ, ภิกฺขเว, สทฺธมฺมครุ ปริสา โนอามิสครุ? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู คิหีนํ โอทาตวสนานํ สมฺมุขา อญฺญมญฺญสฺส วณฺณํ น ภาสนฺติ – ‘อสุโก ภิกฺขุ อุภโตภาควิมุโตฺต, อสุโก ปญฺญาวิมุโตฺต, อสุโก กายสกฺขี, อสุโก ทิฎฺฐิปฺปโตฺต, อสุโก สทฺธาวิมุโตฺต, อสุโก ธมฺมานุสฺสารี, อสุโก สทฺธานุสฺสารี, อสุโก สีลวา กลฺยาณธมฺโม, อสุโก ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม’ติฯ เต เตน ลาภํ ลภนฺติฯ เต ตํ ลาภํ ลภิตฺวา อคถิตา อมุจฺฉิตา อนโชฺฌสนฺนา อาทีนวทสฺสาวิโน นิสฺสรณปญฺญา ปริภุญฺชนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธมฺมครุ ปริสา โนอามิสครุฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ สทฺธมฺมครุ ปริสา โน อามิสครู”ติฯ

๕๐. “เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? วิสมา จ ปริสา สมา จ ปริสาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, วิสมา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ อธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ ธมฺมกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ , อวินยกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ วินยกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ, อธมฺมกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ ธมฺมกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ, อวินยกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ วินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, วิสมา ปริสาฯ ( ) [(วิสมตฺตา ภิกฺขเว ปริสาย อธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ… วินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติฯ) (สี. ปี.)]

“กตมา จ, ภิกฺขเว, สมา ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ อธมฺมกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ, วินยกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ อวินยกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ, ธมฺมกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ อธมฺมกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ, วินยกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ อวินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมา ปริสาฯ ( ) [(สมตฺตา ภิกฺขเว ปริสาย ธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ… อวินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติฯ) (สี. ปี.)] อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ สมา ปริสา”ติฯ

๕๑. “เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? อธมฺมิกา จ ปริสา ธมฺมิกา จ ปริสา…เป.… อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ ธมฺมิกา ปริสา”ติฯ

๕๒. “เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา เทฺว? อธมฺมวาทินี จ ปริสา ธมฺมวาทินี จ ปริสาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, อธมฺมวาทินี ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อธิกรณํ อาทิยนฺติ ธมฺมิกํ วา อธมฺมิกํ วาฯ เต ตํ อธิกรณํ อาทิยิตฺวา น เจว อญฺญมญฺญํ สญฺญาเปนฺติ น จ สญฺญตฺตึ อุปคจฺฉนฺติ, น จ นิชฺฌาเปนฺติ น จ นิชฺฌตฺตึ อุปคจฺฉนฺติฯ เต อสญฺญตฺติพลา อนิชฺฌตฺติพลา อปฺปฏินิสฺสคฺคมนฺติโน ตเมว อธิกรณํ ถามสา ปรามาสา [ปรามสฺส (สี. ปี.)] อภินิวิสฺส โวหรนฺติ – ‘อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อธมฺมวาทินี ปริสาฯ

“กตมา จ, ภิกฺขเว, ธมฺมวาทินี ปริสา? อิธ, ภิกฺขเว, ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อธิกรณํ อาทิยนฺติ ธมฺมิกํ วา อธมฺมิกํ วาฯ เต ตํ อธิกรณํ อาทิยิตฺวา อญฺญมญฺญํ สญฺญาเปนฺติ เจว สญฺญตฺติญฺจ อุปคจฺฉนฺติ, นิชฺฌาเปนฺติ เจว นิชฺฌตฺติญฺจ อุปคจฺฉนฺติฯ เต สญฺญตฺติพลา นิชฺฌตฺติพลา ปฏินิสฺสคฺคมนฺติโน, น ตเมว อธิกรณํ ถามสา ปรามาสา อภินิวิสฺส โวหรนฺติ – ‘อิทเมว

สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ธมฺมวาทินี ปริสาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ ยทิทํ ธมฺมวาทินี ปริสา’’ติฯ

ปริสวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อุตฺตานา วคฺคา อคฺควตี, อริยา กสโฏ จ ปญฺจโม;
โอกฺกาจิตอามิสเญฺจว, วิสมา อธมฺมาธมฺมิเยน จาติฯ

ปฐโม ปณฺณาสโก สมโตฯ

๒. ทุติยปณฺณาสกํ

(๖) ๑. ปุคฺคลวคฺค

๕๓. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย, พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํฯ กตเม เทฺว? ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ราชา จ จกฺกวตฺตีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย, พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสาน’’นฺติฯ

๕๔. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อจฺฉริยมนุสฺสาฯ กตเม เทฺว? ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ราชา จ จกฺกวตฺตีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อจฺฉริยมนุสฺสา’’ติฯ

๕๕. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, ปุคฺคลานํ กาลกิริยา พหุโน ชนสฺส อนุตปฺปา โหติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? ตถาคตสฺส จ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, รญฺโญ จ จกฺกวตฺติสฺสฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ กาลกิริยา พหุโน ชนสฺส อนุตปฺปา โหตี’’ติฯ

๕๖. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ถูปารหาฯ กตเม เทฺว? ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ราชา จ จกฺกวตฺตีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ถูปารหา’’ติฯ

๕๗. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, พุทฺธาฯ กตเม เทฺว? ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ปเจฺจกพุทฺโธ จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว พุทฺธา’’ติฯ

๕๘. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺติฯ กตเม เทฺว? ภิกฺขุ จ ขีณาสโว, หตฺถาชานีโย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺตี’’ติฯ

๕๙. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺติฯ กตเม เทฺว? ภิกฺขุ จ ขีณาสโว, อสฺสาชานีโย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺตี’’ติฯ

๖๐. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺติฯ กตเม เทฺว? ภิกฺขุ จ ขีณาสโว, สีโห จ มิคราชาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺตี’’ติฯ

๖๑. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, อตฺถวเส สมฺปสฺสมานา กิํปุริสา มานุสิํ วาจํ น ภาสนฺติฯ กตเม เทฺว? มา จ มุสา ภณิมฺหา, มา จ ปรํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขิมฺหาติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว อตฺถวเส สมฺปสฺสมานา กิํปุริสา มานุสิํ วาจํ น ภาสนฺตี’’ติฯ

๖๒. ‘‘ทฺวินฺนํ ธมฺมานํ, ภิกฺขเว, อติโตฺต อปฺปฏิวาโน มาตุคาโม กาลํ กโรติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? เมถุนสมาปตฺติยา จ วิชายนสฺส จฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ ธมฺมานํ อติโตฺต อปฺปฏิวาโน มาตุคาโม กาลํ กโรตี’’ติฯ

๖๓. ‘‘อสนฺตสนฺนิวาสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ สนฺตสนฺนิวาสญฺจฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, อสนฺตสนฺนิวาโส โหติ, กถญฺจ อสโนฺต สนฺนิวสนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, เถรสฺส ภิกฺขุโน เอวํ โหติ – ‘เถโรปิ มํ น วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ น วเทยฺย, นโวปิ มํ น วเทยฺย; เถร

มฺปาหํ น วเทยฺยํ, มชฺฌิมมฺปาหํ น วเทยฺยํ, นวมฺปาหํ น วเทยฺยํฯ เถโร เจปิ มํ วเทยฺย อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน หิตานุกมฺปี, โนติ นํ วเทยฺยํ วิเหเฐยฺยํ [วิเหเสยฺยํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปสฺสมฺปิสฺส นปฺปฏิกเรยฺยํฯ มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย…เป.… นโว เจปิ มํ วเทยฺย อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน หิตานุกมฺปี, โนติ นํ วเทยฺยํ วิเหเฐยฺยํ ปสฺสมฺปิสฺส นปฺปฏิกเรยฺยํ’ ฯ มชฺฌิมสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ…เป.… นวสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ – ‘เถโรปิ มํ น วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ น วเทยฺย, นโวปิ มํ น วเทยฺย; เถรมฺปาหํ น วเทยฺยํ, มชฺฌิมมฺปาหํ น วเทยฺยํ, นวมฺปาหํ น วเทยฺยํฯ เถโร เจปิ มํ วเทยฺย อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน หิตานุกมฺปี โนติ นํ วเทยฺยํ วิเหเฐยฺยํ ปสฺสมฺปิสฺส นปฺปฏิกเรยฺยํฯ มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย…เป.… นโว เจปิ มํ วเทยฺย อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน หิตานุกมฺปี, โนติ นํ วเทยฺยํ วิเหเฐยฺยํ ปสฺสมฺปิสฺส นปฺปฏิกเรยฺยํ’ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, อสนฺตสนฺนิวาโส โหติ, เอวญฺจ อสโนฺต สนฺนิวสนฺติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, สนฺตสนฺนิวาโส โหติ, กถญฺจ สโนฺต สนฺนิวสนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, เถรสฺส ภิกฺขุโน เอวํ โหติ – ‘เถโรปิ มํ วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ วเทยฺย, นโวปิ มํ วเทยฺย; เถรมฺปาหํ วเทยฺยํ, มชฺฌิมมฺปาหํ วเทยฺยํ, นวมฺปาหํ วเทยฺยํฯ เถโร เจปิ มํ วเทยฺย หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน อหิตานุกมฺปี, สาธูติ นํ วเทยฺยํ น วิเหเฐยฺยํ ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํฯ มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย…เป.… นโว เจปิ มํ วเทยฺย หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน อหิตานุกมฺปี, สาธูติ นํ วเทยฺยํ น นํ วิเหเฐยฺยํ ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํ’ฯ มชฺฌิมสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ…เป.… นวสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ – ‘เถโรปิ มํ วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ วเทยฺย, นโวปิ มํ วเทยฺย; เถรมฺปาหํ วเทยฺยํ, มชฺฌิมมฺปาหํ วเทยฺยํ, นวมฺปาหํ วเทยฺยํฯ เถโร เจปิ มํ วเทยฺย หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน อหิตานุกมฺปี, สาธูติ นํ วเทยฺยํ น นํ วิเหเฐยฺยํ ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํฯ มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย… เป.… นโว เจปิ มํ วเทยฺย หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย โน อหิตานุกมฺปี, สาธูติ นํ วเทยฺยํ น นํ วิเหเฐยฺยํ ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํ’ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สนฺตสนฺนิวาโส โหติ, เอวญฺจ สโนฺต สนฺนิวสนฺตี”ติฯ

๖๔. “ยสฺมึ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ อุภโต วจีสํสาโร ทิฏฺฐิปฬาโส เจตโส อาฆาโต อปฺปจฺจโย อนภิรทฺธิ อชฺฌตฺตํ อวูปสนฺตํ โหติ, ตเสฺมตํ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ – ‘ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาฬตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ น ผาสุํ [ผาสุ (ก.)] วิหริสฺสนฺติ’ฯ ยสฺมิญฺจ โข, ภิกฺขเว, อธิกรเณ อุภโต วจีสํสาโร ทิฏฺฐิปฬาโส เจตโส อาฆาโต อปฺปจฺจโย อนภิรทฺธิ อชฺฌตฺตํ สุวูปสนฺตํ โหติ, ตเสฺมตํ, ภิกฺขเว, อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ – ‘น ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาฬตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ ผาสุํ วิหริสฺสนฺตี’”ติฯ

ปุคฺคลวโคฺค ปฐโมฯ

(๗) ๒. สุขวโคฺค

๖๕. ‘‘เทฺวมานิ , ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? คิหิสุขญฺจ ปพฺพชิตสุขญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ ปพฺพชิตสุข’’นฺติฯ

๖๖. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? กามสุขญฺจ เนกฺขมฺมสุขญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ เนกฺขมฺมสุข’’นฺติฯ

๖๗. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? อุปธิสุขญฺจ นิรุปธิสุขญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ นิรุปธิสุข’’นฺติฯ

๖๘. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? สาสวสุขญฺจ อนาสวสุขญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ อนาสวสุข’’นฺติฯ

๖๙. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? สามิสญฺจ สุขํ นิรามิสญฺจ สุขํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ นิรามิสํ สุข’’นฺติฯ

๗๐. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? อริยสุขญฺจ อนริยสุขญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ อริยสุข’’นฺติฯ

๗๑. ‘‘เทฺวมานิ , ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? กายิกญฺจ สุขํ เจตสิกญฺจ สุขํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ เจตสิกํ สุข’’นฺติฯ

๗๒. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? สปฺปีติกญฺจ สุขํ นิปฺปีติกญฺจ สุขํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ นิปฺปีติกํ สุข’’นฺติฯ

๗๓. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? สาตสุขญฺจ อุเปกฺขาสุขญฺจ ฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ อุเปกฺขาสุข’’นฺติฯ

๗๔. ‘‘เทฺวมานิ , ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? สมาธิสุขญฺจ อสมาธิสุขญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ สมาธิสุข’’นฺติฯ

๗๕. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? สปฺปีติการมฺมณญฺจ สุขํ นิปฺปีติการมฺมณญฺจ สุขํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ นิปฺปีติการมฺมณํ สุข’’นฺติฯ

๗๖. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? สาตารมฺมณญฺจ สุขํ อุเปกฺขารมฺมณญฺจ สุขํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ อุเปกฺขารมฺมณํ สุข’’นฺติฯ

๗๗. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, สุขานิฯ กตมานิ เทฺว? รูปารมฺมณญฺจ สุขํ อรูปารมฺมณญฺจ สุขํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว สุขานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ ยทิทํ อรูปารมฺมณํ สุข’’นฺติฯ

สุขวโคฺค ทุติโยฯ

(๘) ๓. สนิมิตฺตวโคฺค

๗๘. ‘‘สนิมิตฺตา , ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อนิมิตฺตาฯ ตเสฺสว นิมิตฺตสฺส ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๗๙. ‘‘สนิทานา, ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อนิทานาฯ ตเสฺสว นิทานสฺส ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๐. ‘‘สเหตุกา, ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อเหตุกาฯ ตเสฺสว เหตุสฺส ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๑. ‘‘สสงฺขารา, ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อสงฺขาราฯ เตสํเยว สงฺขารานํ ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๒. ‘‘สปฺปจฺจยา , ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อปฺปจฺจยาฯ ตเสฺสว ปจฺจยสฺส ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๓. ‘‘สรูปา , ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อรูปาฯ ตเสฺสว รูปสฺส ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๔. ‘‘สเวทนา, ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อเวทนาฯ ตสฺสาเยว เวทนาย ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๕. ‘‘สสญฺญา, ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อสญฺญาฯ ตสฺสาเยว สญฺญาย ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๖. ‘‘สวิญฺญาณา , ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อวิญฺญาณาฯ ตเสฺสว วิญฺญาณสฺส ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

๘๗. ‘‘สงฺขตารมฺมณา, ภิกฺขเว, อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา, โน อสงฺขตารมฺมณาฯ ตเสฺสว สงฺขตสฺส ปหานา เอวํ เต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตี’’ติฯ

สนิมิตฺตวโคฺค ตติโยฯ

(๙) ๔. ธมฺมวโคฺค

๘๘. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? เจโตวิมุตฺติ จ ปญฺญาวิมุตฺติ จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๘๙. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? ปคฺคาโห จ อวิเกฺขโป จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๐. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? นามญฺจ รูปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๑. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? วิชฺชา จ วิมุตฺติ จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๒. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? ภวทิฏฺฐิ จ วิภวทิฏฺฐิ จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๓. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๔. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๕. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? โทวจสฺสตา จ ปาปมิตฺตตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๖. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? โสวจสฺสตา จ กลฺยาณมิตฺตตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๗. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? ธาตุกุสลตา จ มนสิการกุสลตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๙๘. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อาปตฺติกุสลตา จ อาปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

ธมฺมวโคฺค จตุโตฺถฯ

(๑๐) ๕. พาลวโคฺค

๙๙. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, พาลาฯ กตเม เทฺว? โย จ อนาคตํ ภารํ วหติ, โย จ อาคตํ ภารํ น วหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว พาลา’’ติฯ

๑๐๐. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ปณฺฑิตาฯ กตเม เทฺว? โย จ อนาคตํ ภารํ น วหติ, โย จ อาคตํ ภารํ วหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปณฺฑิตา’’ติฯ

๑๐๑. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, พาลาฯ กตเม เทฺว? โย จ อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว , เทฺว พาลา’’ติฯ

๑๐๒. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปณฺฑิตาฯ กตเม เทฺว? โย จ อกปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย กปฺปิยสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปณฺฑิตา’’ติฯ

๑๐๓. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, พาลาฯ กตเม เทฺว? โย จ อนาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญี, โย จ อาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว พาลา’’ติฯ

๑๐๔. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปณฺฑิตาฯ กตเม เทฺว? โย จ อนาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี, โย จ อาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปณฺฑิตา’’ติฯ

๑๐๕. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, พาลาฯ กตเม เทฺว? โย จ อธมฺเม ธมฺมสญฺญี, โย จ ธมฺเม อธมฺมสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว พาลา’’ติฯ

๑๐๖. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปณฺฑิตาฯ กตเม เทฺว? โย จ ธมฺเม ธมฺมสญฺญี, โย จ อธมฺเม อธมฺมสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปณฺฑิตา’’ติฯ

๑๐๗. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, พาลาฯ กตเม เทฺว? โย จ อวินเย วินยสญฺญี, โย จ วินเย อวินยสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว พาลา’’ติฯ

๑๐๘. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปณฺฑิตาฯ กตเม เทฺว? โย จ อวินเย อวินยสญฺญี, โย จ วินเย วินยสญฺญีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปณฺฑิตา’’ติฯ

๑๐๙. ‘‘ทฺวินฺนํ , ภิกฺขเว, อาสวา วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ น กุกฺกุจฺจายิตพฺพํ กุกฺกุจฺจายติ, โย จ กุกฺกุจฺจายิตพฺพํ น กุกฺกุจฺจายติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๐. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา น วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ น กุกฺกุจฺจายิตพฺพํ น กุกฺกุจฺจายติ, โย จ กุกฺกุจฺจายิตพฺพํ กุกฺกุจฺจายติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๑. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๒. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา น วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ อกปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย กปฺปิยสญฺญีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๓. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ อาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี, โย จ อนาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๔. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา น วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ อาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญี , โย จ อนาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี ฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๕. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ อธมฺเม ธมฺมสญฺญี, โย จ ธมฺเม อธมฺมสญฺญีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๖. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา น วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ ธมฺเม ธมฺมสญฺญี, โย จ อธมฺเม อธมฺมสญฺญีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๗. ‘‘ทฺวินฺนํ , ภิกฺขเว, อาสวา วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ อวินเย วินยสญฺญี, โย จ วินเย อวินยสญฺญีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

๑๑๘. ‘‘ทฺวินฺนํ, ภิกฺขเว, อาสวา น วฑฺฒนฺติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? โย จ อวินเย อวินยสญฺญี, โย จ วินเย วินยสญฺญีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตี’’ติฯ

พาลวคฺโค ปญฺจโมฯ

ทุติโย ปณฺณาสโก สมตฺโตฯ

๓. ตติยปณฺณาสกํ

(๑๑) ๑. อาสาทุปฺปชหวคฺโค

๑๑๙. ‘‘เทฺวมา , ภิกฺขเว, อาสา ทุปฺปชหาฯ กตมา เทฺว? ลาภาสา จ ชีวิตาสา จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว อาสา ทุปฺปชหา’’ติฯ

๑๒๐. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมิํฯ กตเม เทฺว ? โย จ ปุพฺพการี, โย จ กตญฺญู กตเวทีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมิ’’นฺติฯ

๑๒๑. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมิํฯ กตเม เทฺว? ติตฺโต จ ตปฺเปตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมิ’’นฺติฯ

๑๒๒. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา ทุตฺตปฺปยาฯ กตเม เทฺว? โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ นิกฺขิปติ, โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ วิสฺสชฺเชติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปุคฺคลา ทุตฺตปฺปยา’’ติฯ

๑๒๓. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สุตปฺปยาฯ กตเม เทฺว? โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ น นิกฺขิปติ, โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ น วิสฺสชฺเชติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปุคฺคลา สุตปฺปยา’’ติฯ

๑๒๔. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปจฺจยา ราคสฺส อุปฺปาทายฯ กตเม เทฺว? สุภนิมิตฺตญฺจ อโยนิโส จ มนสิกาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปจฺจยา ราคสฺส อุปฺปาทายา’’ติฯ

๑๒๕. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ปจฺจยา โทสสฺส อุปฺปาทายฯ กตเม เทฺว? ปฏิฆนิมิตฺตญฺจ อโยนิโส จ มนสิกาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปจฺจยา โทสสฺส อุปฺปาทายา’’ติฯ

๑๒๖. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปจฺจยา มิจฺฉาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทายฯ กตเม เทฺว? ปรโต จ โฆโส อโยนิโส จ มนสิกาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปจฺจยา มิจฺฉาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทายา’’ติฯ

๑๒๗. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ปจฺจยา สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทายฯ กตเม เทฺว? ปรโต จ โฆโส, โยนิโส จ มนสิกาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปจฺจยา สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทายา’’ติฯ

๑๒๘. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, อาปตฺติโยฯ กตมา เทฺว? ลหุกา จ อาปตฺติ, ครุกา จ อาปตฺติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว อาปตฺติโย’’ติฯ

๑๒๙. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, อาปตฺติโยฯ กตมา เทฺว? ทุฏฺฐุลฺลา จ อาปตฺติ, อทุฏฺฐุลฺลา จ อาปตฺติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว อาปตฺติโย’’ติฯ

๑๓๐. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, อาปตฺติโยฯ กตมา เทฺว? สาวเสสา จ อาปตฺติ, อนวเสสา จ อาปตฺติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว อาปตฺติโย’’ติฯ

อาสาทุปฺปชหวคฺโค ปฐโมฯ

(๑๒) ๒. อายาจนวโคฺค

๑๓๑. “สโทฺธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ สมฺมา อายาจมาโน อายาเจยฺย – ‘ตาทิโส โหมิ ยาทิสา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’ติฯ เอสา, ภิกฺขเว, ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ ยทิทํ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา”ติฯ

๑๓๒. “สทฺธา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนี เอวํ สมฺมา อายาจมานา อายาเจยฺย – ‘ตาทิสี โหมิ ยาทิสี เขมา จ ภิกฺขุนี อุปฺปลวณฺณา จา’ติฯ เอสา, ภิกฺขเว, ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ ภิกฺขุนีนํ ยทิทํ เขมา จ ภิกฺขุนี อุปฺปลวณฺณา จา”ติฯ

๑๓๓. “สโทฺธ, ภิกฺขเว, อุปาสโก เอวํ สมฺมา อายาจมาโน อายาเจยฺย – ‘ตาทิโส โหมิ ยาทิโส จิโตฺต จ คหปติ หตฺถโก จ อาฬวโก’ติฯ เอสา, ภิกฺขเว, ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวกานํ อุปาสกานํ ยทิทํ จิโตฺต จ คหปติ หตฺถโก จ อาฬวโก”ติฯ

๑๓๔. “สทฺธา , ภิกฺขเว, อุปาสิกา เอวํ สมฺมา อายาจมานา อายาเจยฺย – ‘ตาทิสี โหมิ ยาทิสี ขุชฺชุตฺตรา จ อุปาสิกา เวฬุกณฺฑกิยา [เวฬุกณฺฑกี (อ. นิ. ๖.๓๗; อ. นิ. ๔.๑๗๖ อาคตํ)] จ นนฺทมาตา’ติฯ เอสา , ภิกฺขเว, ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ยทิทํ ขุชฺชุตฺตรา จ อุปาสิกา เวฬุกณฺฑกิยา จ นนฺทมาตา”ติฯ

๑๓๕. “ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวตีติฯ

“ทฺวีหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี”ติฯ

๑๓๖. “ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทํเสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา ปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทํเสติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวตีติฯ

“ทฺวีหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทํเสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา

ปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทํเสติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี''ติฯ

๑๓๗. ''ทฺวีสุ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ , พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมสุ ทฺวีสุ? มาตริ จ ปิตริ จฯ อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีสุ มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวตีติฯ

''ทฺวีสุ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมสุ ทฺวีสุ? มาตริ จ ปิตริ จฯ อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีสุ สมฺมาปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี''ติฯ

๑๓๘. ''ทฺวีสุ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมสุ ทฺวีสุ? ตถาคเต จ ตถาคตสาวเก จฯ อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวตีติฯ

''ทฺวีสุ , ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมสุ ทฺวีสุ? ตถาคเต จ ตถาคตสาวเก จฯ อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีสุ สมฺมาปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี''ติฯ

๑๓๙. ''เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สจิตฺตโวทานญฺจ น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา''ติฯ

๑๔๐. ''เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? โกโธ จ อุปนาโห จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา''ติฯ

๑๔๑. ''เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? โกธวินโย จ อุปนาหวินโย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา''ติฯ

อายาจนวโคฺค ทุติโยฯ

(๑๓) ๓. ทานวโคฺค

๑๔๒. ‘‘เทฺวมานิ , ภิกฺขเว, ทานานิฯ กตมานิ เทฺว? อามิสทานญฺจ ธมฺมทานญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว ทานานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ ทานานํ ยทิทํ ธมฺมทาน’’นฺติฯ

๑๔๓. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ยาคาฯ กตเม เทฺว? อามิสยาโค จ ธมฺมยาโค จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ยาคาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ ยาคานํ ยทิทํ ธมฺมยาโค’’ติฯ

๑๔๔. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, จาคาฯ กตเม เทฺว? อามิสจาโค จ ธมฺมจาโค จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว จาคาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ จาคานํ ยทิทํ ธมฺมจาโค’’ติฯ

๑๔๕. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปริจฺจาคาฯ กตเม เทฺว? อามิสปริจฺจาโค จ ธมฺมปริจฺจาโค จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริจฺจาคาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปริจฺจาคานํ ยทิทํ ธมฺมปริจฺจาโค’’ติฯ

๑๔๖. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, โภคาฯ กตเม เทฺว? อามิสโภโค จ ธมฺมโภโค จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว โภคาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ โภคานํ ยทิทํ ธมฺมโภโค’’ติฯ

๑๔๗. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, สโมฺภคาฯ กตเม เทฺว? อามิสสโมฺภโค จ ธมฺมสโมฺภโค จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว สโมฺภคาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สโมฺภคานํ ยทิทํ ธมฺมสโมฺภโค’’ติฯ

๑๔๘. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, สํวิภาคาฯ กตเม เทฺว? อามิสสํวิภาโค จ ธมฺมสํวิภาโค จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว สํวิภาคาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สํวิภาคานํ ยทิทํ ธมฺมสํวิภาโค’’ติฯ

๑๔๙. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, สงฺคหาฯ กตเม เทฺว? อามิสสงฺคโห จ ธมฺมสงฺคโห จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว สงฺคหาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สงฺคหานํ ยทิทํ ธมฺมสงฺคโห’’ติฯ

๑๕๐. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, อนุคฺคหาฯ กตเม เทฺว? อามิสานุคฺคโห จ ธมฺมานุคฺคโห จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว อนุคฺคหาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ อนุคฺคหานํ ยทิทํ ธมฺมานุคฺคโห’’ติฯ

๑๕๑. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, อนุกมฺปาฯ กตมา เทฺว? อามิสานุกมฺปา จ ธมฺมานุกมฺปา จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว อนุกมฺปาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ อนุกมฺปานํ ยทิทํ ธมฺมานุกมฺปา’’ติฯ

ทานวโคฺค ตติโยฯ

(๑๔) ๔. สนฺถารวโคฺค

๑๕๒. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, สนฺถารา [สนฺธารา (ก.)]ฯ กตเม เทฺว? อามิสสนฺถาโร จ ธมฺมสนฺถาโร จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว สนฺถาราฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สนฺถารานํ ยทิทํ ธมฺมสนฺถาโร’’ติฯ

๑๕๓. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปฏิสนฺถารา [ปฏิสนฺธารา (ก.)]ฯ กตเม เทฺว? อามิสปฏิสนฺถาโร จ ธมฺมปฏิสนฺถาโร จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปฏิสนฺถาราฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปฏิสนฺถารานํ ยทิทํ ธมฺมปฏิสนฺถาโร’’ติฯ

๑๕๔. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา เทฺว? อามิเสสนา จ ธเมฺมสนา จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว เอสนาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ เอสนานํ ยทิทํ ธเมฺมสนา’’ติฯ

๑๕๕. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริเยสนาฯ กตมา เทฺว? อามิสปริเยสนา จ ธมฺมปริเยสนา จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริเยสนาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริเยสนานํ ยทิทํ ธมฺมปริเยสนา’’ติฯ

๑๕๖. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ปริเยฏฺฐิโยฯ กตมา เทฺว? อามิสปริเยฏฺฐิ จ ธมฺมปริเยฏฺฐิ จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปริเยฏฺฐิโยฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริเยฏฺฐีนํ ยทิทํ ธมฺมปริเยฏฺฐี’’ติฯ

๑๕๗. ‘‘เทฺวมา , ภิกฺขเว, ปูชาฯ กตมา เทฺว? อามิสปูชา จ ธมฺมปูชา จฯ อิมา โข ภิกฺขเว, เทฺว ปูชาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปูชานํ ยทิทํ ธมฺมปูชา’’ติฯ

๑๕๘. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, อาติเถยฺยานิฯ กตมานิ เทฺว? อามิสาติเถยฺยญฺจ ธมฺมาติเถยฺยญฺจ ฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว อาติเถยฺยานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ อาติเถยฺยานํ ยทิทํ ธมฺมาติเถยฺย’’นฺติฯ

๑๕๙. ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, อิทฺธิโยฯ กตมา เทฺว? อามิสิทฺธิ จ ธมฺมิทฺธิ จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว อิทฺธิโยฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ อิทฺธีนํ ยทิทํ ธมฺมิทฺธี’’ติฯ

๑๖๐. ‘‘เทฺวมา , ภิกฺขเว, วุทฺธิโยฯ กตมา เทฺว? อามิสวุทฺธิ จ ธมฺมวุทฺธิ จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว วุทฺธิโยฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ ทฺวินฺนํ วุทฺธีนํ ยทิทํ ธมฺมวุทฺธี’’ติฯ

๑๖๑. ‘‘เทฺวมานิ , ภิกฺขเว, รตนานิฯ กตมานิ เทฺว? อามิสรตนญฺจ ธมฺมรตนญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว รตนานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ รตนานํ ยทิทํ ธมฺมรตน’’นฺติฯ

๑๖๒. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, สนฺนิจยาฯ กตเม เทฺว? อามิสสนฺนิจโย จ ธมฺมสนฺนิจโย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว สนฺนิจยาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ สนฺนิจยานํ ยทิทํ ธมฺมสนฺนิจโย’’ติฯ

๑๖๓. ‘‘เทฺวมานิ, ภิกฺขเว, เวปุลฺลานิฯ กตมานิ เทฺว? อามิสเวปุลฺลญฺจ ธมฺมเวปุลฺลญฺจฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, เทฺว เวปุลฺลานิฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทฺวินฺนํ เวปุลฺลานํ ยทิทํ ธมฺมเวปุลฺล’’นฺติฯ

สนฺถารวโคฺค จตุโตฺถฯ

(๑๕) ๕. สมาปตฺติวโคฺค

๑๖๔. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สมาปตฺติกุสลตา จ สมาปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

๑๖๕. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อชฺชวญฺจ มทฺทวญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๖๖. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? ขนฺติ จ โสรจฺจญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๖๗. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สาขลฺยญฺจ ปฏิสนฺถาโร จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๖๘. ‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อวิหึสา จ โสเจยฺยญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๖๙. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา จ โภชเน อมตฺตญฺญุตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๐. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา จ โภชเน มตฺตญฺญุตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๑. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๒. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สติพลญฺจ สมาธิพลญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๓. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๔. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สีลวิปตฺติ จ ทิฏฺฐิวิปตฺติ จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๕. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สีลสมฺปทา จ ทิฏฺฐิสมฺปทา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๖. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สีลวิสุทฺธิ จ ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๗. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ จ ยถาทิฏฺฐิสฺส จ ปธานํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๘. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อสนฺตุฏฺฐิตา จ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, อปฺปฏิวานิตา จ ปธานสฺมิํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๗๙. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? มุฏฺฐสฺสจฺจญฺจ อสมฺปชญฺญญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ฯ

๑๘๐. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา’’ติฯ

สมาปตฺติวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตติโย ปณฺณาสโก สมโตฺตฯ

๑. โกธเปยฺยาลํ

๑๘๑. “เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? โกโธ จ อุปนาโห จ…เป.… มโกฺข จ ปฬาโส [ปลาโส (ก.)] จ… อิสฺสา จ มจฺฉริยญฺจ… มายา จ สาเฐยฺยญฺจ… อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา”ฯ

๑๘๒. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม เทฺว? อโกฺกโธ จ อนุปนาโห จ… อมโกฺข จ อปฬาโส จ… อนิสฺสา จ อมจฺฉริยญฺจ… อมายา จ อสาเฐยฺยญฺจ… หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา”ฯ

๑๘๓. “ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ทุกฺขํ วิหรติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? โกเธน จ อุปนาเหน จ… มเกฺขน จ ปฬาเสน จ… อิสฺสาย จ มจฺฉริเยน จ… มายาย จ สาเฐเยฺยน จ… อหิริเกน จ อโนตฺตเปฺปน จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ทุกฺขํ วิหรติ”ฯ

๑๘๔. “ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต สุขํ วิหรติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อโกฺกเธน จ อนุปนาเหน จ… อมเกฺขน จ อปฬาเสน จ… อนิสฺสาย จ อมจฺฉริเยน จ… อมายาย จ อสาเฐเยฺยน จ … หิริยา จ โอตฺตเปฺปน จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต สุขํ วิหรติ”ฯ

๑๘๕. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม เทฺว? โกโธ จ อุปนาโห จ… มโกฺข จ ปฬาโส จ… อิสฺสา จ มจฺฉริยญฺจ… มายา จ สาเฐยฺยญฺจ… อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺติ”ฯ

๑๘๖. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม เทฺว ? อโกฺกโธ จ อนุปนาโห จ… อมโกฺข จ อปฬาโส จ… อนิสฺสา จ อมจฺฉริยญฺจ… อมายา จ อสาเฐยฺยญฺจ… หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติ”ฯ

๑๘๗. “ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? โกเธน จ อุปนาเหน จ… มเกฺขน จ ปฬาเสน จ… อิสฺสาย จ มจฺฉริเยน จ… มายาย จ สาเฐเยฺยน จ… อหิริเกน จ อโนตฺตเปฺปน จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเย”ฯ

๑๘๘. “ทฺวีหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อโกฺกเธน จ อนุปนาเหน จ… อมเกฺขน จ อปฬาเสน จ… อนิสฺสาย จ อมจฺฉริเยน จ… อมายาย จ อสาเฐเยฺยน จ… หิริยา จ โอตฺตเปฺปน จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค”ฯ

๑๘๙. “ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อิเธกโจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? โกเธน จ อุปนาเหน จ… มเกฺขน จ ปฬาเสน จ… อิสฺสาย จ มจฺฉริเยน จ… มายาย จ สาเฐเยฺยน จ… อหิริเกน จ อโนตฺตเปฺปน จฯ อิเมหิ

โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ’’ฯ

๑๙๐. ‘‘ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อโกฺกเธน จ อนุปนาเหน จ… อมเกฺขน จ อปฬาเสน จ… อนิสฺสาย จ อมจฺฉริเยน จ… อมายาย จ อสาเฐยฺยน จ… หิริยา จ โอตฺตเปฺปน จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ’’ฯ

โกธเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

๒. อกุสลเปยฺยาลํ

๑๙๑-๒๐๐. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา อกุสลา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา กุสลา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สาวชฺชา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อนวชฺชา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ทุกฺขุทฺรยา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สุขุทฺรยา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ทุกฺขวิปากา… เทฺวเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา สุขวิปากา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สพฺยาพชฺฌา… เทฺวเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อพฺยาพชฺฌาฯ กตเม เทฺว? อโกฺกโธ จ อนุปนาโห จ… อมโกฺข จ อปฬาโส จ… อนิสฺสา จ อมจฺฉริยญฺจ… อมายา จ อสาเฐยฺยญฺจ… หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธมฺมา อพฺยาพชฺฌา’’ติฯ

อกุสลเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

๓. วินยเปยฺยาลํ

๒๐๑. ‘‘เทฺวเม , ภิกฺขเว, อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํฯ กตเม เทฺว? สงฺฆสุฏฺฐุตาย สงฺฆผาสุตาย… ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย, เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ เวรานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ เวรานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ วชฺชานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ วชฺชานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ ภยานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ ภยานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิฆาตาย… คิหีนํ อนุกมฺปาย, ปาปิจฺฉานํ ภิกฺขูนํ ปกฺขุปเจฺฉทาย… อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย, ปสนฺนานํ ภิโยฺยภาวาย… สทฺธมฺมฏฺฐิติยา วินยานุคฺคหายฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺต’’นฺติฯ

๒๐๒-๒๓๐. ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ ปาติโมกฺขํ ปญฺญตฺตํ…เป.… ปาติโมกฺขุเทฺทโส ปญฺญโตฺต… ปาติโมกฺขฏฺฐปนํ ปญฺญตฺตํ… ปวารณา ปญฺญตฺตา… ปวารณฏฺฐปนํ ปญฺญตฺตํ… ตชฺชนียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… นิยสฺสกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… ปพฺพาชนียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… ปฏิสารณียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… อุเกฺขปนียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… ปริวาสทานํ ปญฺญตฺตํ… มูลาย ปฏิกสฺสนํ ปญฺญตฺตํ… มานตฺตทานํ ปญฺญตฺตํ… อพฺภานํ ปญฺญตฺตํ… โอสารณียํ ปญฺญตฺตํ… นิสฺสารณียํ ปญฺญตฺตํ… อุปสมฺปทา ปญฺญตฺตา… ญตฺติกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… ญตฺติทุติยกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ ปญฺญตฺตํ… อปญฺญเตฺต ปญฺญตฺตํ… ปญฺญเตฺต อนุปญฺญตฺตํ… สมฺมุขาวินโย ปญฺญโตฺต… สติวินโย ปญฺญโตฺต… อมูฬฺหวินโย ปญฺญโตฺต… ปฏิญฺญาตกรณํ ปญฺญตฺตํ… เยภุยฺยสิกา ปญฺญตฺตา… ตสฺสปาปิยสิกา ปญฺญตฺตา… ติณวตฺถารโก ปญฺญโตฺตฯ กตเม เทฺว? สงฺฆสุฏฺฐุตาย, สงฺฆผาสุตาย… ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย, เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ เวรานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ เวรานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ วชฺชานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ วชฺชานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ ภยานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ ภยานํ ปฏิฆาตาย… ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิฆาตาย… คิหีนํ อนุกมฺปาย, ปาปิจฺฉานํ ภิกฺขูนํ ปกฺขุปเจฺฉทาย… อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย, ปสนฺนานํ ภิโยฺยภาวาย… สทฺธมฺมฏฺฐิติยา, วินยานุคฺคหายฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ ติณวตฺถารโก ปญฺญโตฺต’’ติฯ

วินยเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

๔. ราคเปยฺยาลํ

๒๓๑. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริกฺขยาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริกฺขยา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปหานาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปหานา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ขยาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ขยา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, วยาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, วยา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, วิราคาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, วิราคา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, นิโรธาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, นิโรธา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, จาคาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, จาคา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปฏินิสฺสคฺคาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๒๓๒-๒๔๖. ‘‘โทสสฺส…เป.… โมหสฺส… โกธสฺส… อุปนาหสฺส… มกฺขสฺส… ปฬาสสฺส… อิสฺสาย… มจฺฉริยสฺส… มายาย… สาเฐยฺยสฺส… ถมฺภสฺส… สารมฺภสฺส… มานสฺส… อติมานสฺส… มทสฺส… ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ปริกฺขยาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส , ภิกฺขเว, ปริกฺขยาย อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ปหานาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ปหานา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ขยาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ขยา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, วยาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, วยา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, วิราคาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, วิราคา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, นิโรธาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, นิโรธา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, จาคาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, จาคา อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ปฏินิสฺสคฺคาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เทฺว? สมโถ จ วิปสฺสนา จฯ ปมาทสฺส, ภิกฺขเว, ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

(อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ) [( ) เอตฺถนฺตเร ปาโฐ สี. สฺยา. กํ. ปี. โปตฺถเกสุ นตฺถิ]

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

ทุกนิปาตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ